

Afgan İşgücünün Çalışma Hayatına İlişkin Tecrübeleri: Denizli İli Örneği

Problems that The Afghan Refugees Living in Turkey Live on Business Life: The Case of Denizli

Musa İKİZOĞLU^{1 A,B,C,D,E,F,G}, Özgür DAĞ^{2 A,B,C,D,E,F,G}

¹Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Aydın, Türkiye

²Jandarma Genel Komutanlığı, Van, Türkiye

ÖZ

Amaç: Göç, genellikle az gelişmiş ya da gelişmemiş bölgelerden, daha gelişmiş bölgelere yapılmaktadır. Göçlerin sık olması yabancı uyruklu insanları kontrol altında tutmak için çeşitli politikaların uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir. Günümüzde küresel bir kriz halini alan göç faaliyetlerini gerçekleştiren kişiler sığınmacı veya mülteci olarak tanımlanmaktadır. Bu göç krizlerinin önüne geçmek için, mültecilerin yaşadıkları sorunlara çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Araştırmada Denizli ilinde yaşayan Afgan İşgücünün yaşadığı sorunların betimlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Denizli ilinde yaşayan Afgan işgücü oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu evrenden kartopu örnekleme tekniği kullanılarak belirlenen 120 Afgan İşgücü oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan ve deneklerin sosyo demografik, sosyo ekonomik ve yaşadıkları bazı sorunları tespit etmek amacıyla 20 sorudan oluşan bir soru formu kullanılmıştır. Bunun yanında 40 maddeden oluşan ve 5'li likert türünde hazırlanan, Afgan İşgücünün işverene, iş güvenliğine, yaşam ve gelir durumuna, memnuniyet durumlarına ilişkin bilgileri elde etmeyi amaçlayan ölçek kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde nicel veri analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu kapsamda toplanan veriler SPSS26 veri analiz programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, minimum, maksimum gibi tanımlayıcı istatistiklerden faydalanılmıştır. Verilerin analizinde normallik dağılım testlerinden Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmış olup analiz sonucunda normallik varsayımları sağlandığından parametrik testlerden faydalanılmıştır. Bağımsız 2 grubun ortalamaları karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t testi, 2'den fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında One-way ANOVA testi sonucu kullanılmıştır. ANOVA testi için varyans homojenliği için Levene testi ve grup farklılıkları için ise varyans homojenliği sağlanıyorsa ($p \geq .05$) Tukey HSD ve LSD, varyans homojenliği sağlanmıyorsa ($p < .05$) Tamhane çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha katsayısı kullanılmıştır. Tüm test sonuçları %95 güven aralığı ve ,05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırmada ulaşılan bulgulara göre; Afgan iş gücünün işsizlik, düşük ücretlerde çalışma, kira ödeyememe, maaşlarını zamanında alamama, yeterli gıda alamama, dışlanma, fiziksel şiddet, ayrımcılık, yeterli eğitim alamama, sosyal ve kültürel adaptasyon, motivasyonsuzluk ve ayrımcılık gibi sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte yaşanan bu sorunlarda yaş, cinsiyet, medenî durum, harcama kalemi, hanedeki kişi sayısı ve çalışma amacı bakımından anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir. Ancak eğitim düzeyi düşük olan, düşük ücrette çalışan, kirada oturan, Türkiye'de bulunma ve çalışma süreleri az olan, uzun saatler çalışan ve kayıt dışı çalışan Afgan iş gücünün daha fazla sorun yaşadığı belirlenmiştir.

Sonuç: Araştırma sonucunda Afgan İşgücünün, işsizlik, düşük ücretlerde çalışma, kira ödeyememe, maaşlarını zamanında alamama, yeterli gıda alamama, dışlanma, fiziksel şiddet görme, yeterli eğitim alamama, sosyal ve kültürel uyum sorunu yaşama, motivasyonsuzluk, çalışma izni alamama, diğer çalışanlarla eşit haklara sahip olamama (ayrımcılık) gibi sorunlar yaşadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afgan işgücü, Çalışma hayatı tecrübeleri, Çalışma hayatı, Göç, Mülteci, Mültecilerin sorunları, Sığınmacı.

Sorumlu Yazar: Musa İKİZOĞLU

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Aydın, Türkiye
musa.ikizoglu@adu.edu.tr

Geliş Tarihi: 29.11.2022 – Kabul Tarihi: 28.12.2022

*Bu çalışma Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans tezi (2022) kapsamında yapılan çalışmadır.

Yazar Katkıları: A) Fikir/Kavram, B) Tasarım, C) Veri Toplama ve/veya İşleme, D) Analiz ve/veya Yorum, E) Literatür Taraması, F) Makale Yazımı, G) Eleştirel İnceleme

ABSTRACT

Objective: Migration is usually carried out from underdeveloped or undeveloped regions to more developed regions. The fact that migrations are frequent makes it mandatory to implement various policies to keep foreign nationals under control. Currently, people who carry out migration activities that have become a global crisis are defined as asylum seekers or refugees. In order to prevent these migration crises, solutions to the problems experienced by refugees have been tried to be produced. The aim of the study is to describe the problems experienced by the Afghan Workforce living in Denizli province.

Methods: One of the quantitative research methods, the screening model, was used in the research. The Afghan workforce living in Denizli province constitutes the universe of the research. The sample of the research is composed of 120 Afghan Labor Force determined using the snowball sampling technique from this universe. As a data collection tool, a question form consisting of 20 questions prepared by the researcher was used in the study in order to identify the socio-demographic, socio-economic and some of the problems experienced by the subjects. In addition, a scale consisting of 40 items and prepared in the likert type of 5 was used to obtain information about the employer, job security, life and income status of the Afghan workforce, and satisfaction status of the Afghan workforce. Quantitative data analysis methods were used in the analysis of the research data. In this context, the data collected were analyzed using the SPSS26 data analysis program. Descriptive statistics such as frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, minimum, maximum were used to analyze the data. In the analysis of the data, Kolmogorov-Smirnov test was used as one of the normality distribution tests and parametric tests were used as normality assumptions were provided as a result of the analysis. The independent sample t-test was used to compare the averages of the 2 independent groups, and the One-way ANOVA test was used to compare more than 2 independent groups. Levene's test for homogeneity of variance for Anova homogeneity of variance test and is provided for group differences ($p \geq .05$) Tukey HSD and LSD, homogeneity of variance is achieved ($p < .05$) Tamhane, multiple comparison test was used. Cronbach's Alpha coefficient was used in the reliability analysis of the scale. All test results were evaluated at the 95% confidence interval and december 05 significance level.

Results: According to the findings of the study reached the Afghan workforce unemployment, low wages, work, inability to pay rent, not getting their salaries on time, not getting enough food, exclusion, physical violence, discrimination, adequate to get an education, social and cultural adaptation, and it was determined that lack of motivation face problems such as discrimination. However, it was determined that there were no significant differences in these problems in terms of age, gender, marital status, item of expenditure, number of people in the household and purpose of study. However, it has been determined that the Afghan labor force, which has a low level of education, works at low wages, lives in rent, has little time to be in Turkey and works, works long hours, and works informally, has more problems.

Conclusion: As a result of the research, the Afghan Labor Force has been found to be unemployed, working at low wages, not being able to pay rent, not getting their salaries on time, not getting enough food, being excluded, experiencing physical violence, not getting enough education, experiencing social and cultural adjustment problems, lack of motivation, not getting a work permit, having equal rights with other workers.

Key words: Afghan labor force, Asylum seekers, Migration, Problems of refugees, Refugees, Working life experiences, Working life.

1. GİRİŞ

İnsanlığın başlangıcından itibaren söz konusu bir durum olan göç faaliyetleri günümüzde de sıkça gerçekleştirilmektedir. Tarih boyunca insanlar; savaşlar, doğal afetler, kıtlık gibi zorunlu nedenler ile göç etmiş olsa da günümüzde daha iyi bir yaşama ortamı elde etmek gibi amaçlar ile de göç edebilmektedir. Bu göçler bir ülkenin kendi sınırları dahilinde gerçekleştirilirse iç göç, ülkeler arasında yani bir ülkeden farklı bir ülkeye gerçekleştirilirse ise dış göç olarak adlandırılmaktadır.

Göç faaliyetleri dünya tarihinde ilk defa 1900'lü yıllarda bir sorun oluşturmuştur. I. ve II. Dünya Savaşları sonrası dönemde bu savaşlarda yaşanan büyük can kayıpları ve bu iki savaş arasındaki dönemde çok sayıda insanın yaşadıkları yeri zorunlu olarak bırakıp göç etmesine yol açmıştır. Günümüzde de özellikle ülkelerdeki iç karışıklıklar, etnik ve dini kökenli savaşlar gibi nedenler ile çok sayıda göç faaliyeti gerçekleştirilmektedir.

Günümüzde günde yaklaşık 42.000 kişi yaşadığı bölgede yaşanan savaşlar, çeşitli iç karışıklıklar ve işsizlik gibi nedenler ile göç etmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek

Komiserliği'nin (United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR) 2018 yılında yayınladığı bir rapora göre dünya genelinde toplam 68,5 milyon mülteci bulunmakta iken, 2020 yılında bu sayı 82,4 milyona ulaşmıştır (1). Çeşitli nedenler ile göç etmek zorunda kalmış veya göç etmiş bu kişiler, göç ettikleri ülkelerde çeşitli sosyoekonomik sorunların yaşanmasına yol açmaktadır.

Günümüzde küresel bir kriz halini alan göç faaliyetlerini gerçekleştiren kişiler sığınmacı veya mülteci olarak tanımlanmaktadır. Bu krizlerin önüne geçmek ve mültecilerin yaşadıkları sorunlara bir çözüm üretmek amacıyla ülkeler çeşitli politikalar benimsese de başarısız olmuş, ortak bir çözüm ve kapsamlı düzenlemeler ancak Milletler Cemiyeti'nin kuruluşundan sonra geliştirilebilmiştir. Bu düzenlemeler başta belirli milletleri hedef alarak geliştirilse de zamanla daha kapsayıcı bir nitelik kazanmış, gelecekte gerçekleştirilen uluslararası sözleşmeler için bir referans halini almıştır. Bu bağlamda gerçekleşen en önemli düzenlemelerden birisi de Mültecilerin Hukuki Durumlarına İlişki Sözleşme ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) olmuştur. İlerleyen dönemlerde Birleşmiş Milletler kurulmuş, mülteciler hakkında çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi ve 1967 yılında Cenevre Ek Protokolü ile mülteciler hakkında kapsamlı düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Günümüzde mültecilere destek veren başlıca organizasyonlar arasında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees -BMMYK), Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration-UGÖ) ve Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (International Center for Migration Policy Development-GPGM) bulunmaktadır.

Konu hakkında literatür taraması yapıldığında, Türkiye'deki mültecilerin çalışma hayatlarındaki en büyük probleminin Türkçe bilmemek olduğu anlaşılmaktadır. Bu sorunun dışında uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, çalıştığına karşılığını alamama gibi sorunlar yaşadıklarını vurgulanmıştır. Ayrıca, çoğu zaman maaşlarının zamanında ve tam ödenmediğini işverenler tarafından ücret konusunda bazen haksızlıklara maruz kaldıkları için mağdur oldukları da bilinmektedir.

Son yıllarda Türkiye'de de Afgan İşgücünün sayıları ciddi oranda artış göstermektedir. Mülteciler, gittikleri ülkelerin çalışma yaşamlarında dezavantajlı konumda yer almaktadırlar. Bu bağlamda araştırmada Afgan İşgücünün Türkiye'de Denizli İli ölçeğinden hareketle iş hayatında yaşadığı sorunlar inceleme konusu yapılmıştır.

Mülteciler gittikleri ülkelerde, o ülke vatandaşlarına göre sahip olduğu farklılıklar sonucu benimsenmeme ve uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalırlar. Bu sorunlar doğal olarak mültecilerin çalışma yaşamlarını da etkilemektedir. Mülteciler çalışma yaşamında dezavantajlı konumda yer alır. Bu kapsamda çalışmanın genel amacı, Denizli İlinde yaşayan Afgan İşgücünün çalışma yaşamına ilişkin tecrübe ve sorunlarının betimlenmesidir. Çalışma, 2021 yılı Haziran ve Temmuz aylarında, Denizli İlinde çalışan ve araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 120 Afganla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

1. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunlar nelerdir?
2. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

4. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

5. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

6. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları aile aylık gelir değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

7. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları Afgan arkadaşlarıyla ise aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

8. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları mülkiyet durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

9. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları harcama kalemi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

10. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları hanedeki kişi sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

11. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları Türkiye’de bulunma süresi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

12. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları Türkiye’de çalışma süresi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

13. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları Türkiye’de çalışma amacı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

14. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları günlük çalışma saatleri değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

15. Afgan işgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanları kayıtlı istihdam durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Son yıllarda Türkiye’de de önemli bir sorun haline gelen mültecilerin çalışma şartlarına ilişkin işlevsel politikalar geliştirmek mümkün olabilecektir. Son yıllarda Afgan İşgücünün çalışma yaşamına ilişkin sorunları araştıran araştırmalara da rastlanamaması nedeniyle bu araştırma önemlidir.

Anketleri cevaplayan Afgan İşgücünün soruları doğru cevapladıkları varsayılmıştır. Veri toplamada kullanılan anket çalışması araştırmanın amacına uygun ve yeterlidir. Araştırmanın örnekleme evreni temsil edebilecek yeterliliktedir. Araştırmada kullanılan veri analiz yöntemleri, verilere ve araştırmanın amaçlarına uygundur.

Bu araştırma, 2021 yılında Denizli ilinde yaşayan ve işçi Afgan İşgücünün çalışma hayatında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri ile sınırlıdır. Araştırma bulgularının sonuçları örnekleme sınırlıdır. Verileri değerlendirme ölçeği, araştırmacının belirleyeceği ölçek ile sınırlıdır.

Göç ve Mülteciliğe İlişkin Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde, göçe ilişkin kavramlar, göç kuramları, göç çeşitleri ve göç nedenleri, ele alınmıştır.

Göçe İlişkin Kavramlar

Göçmen Kavramı

Günümüzde göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları genelde birbirleri yerine kullanılsa da bu kavramların hepsi birbirinden bağımsızdır ve ayrıca incelenmelidir. Bununla birlikte “göçmen” kavramı hakkında evrensel bir tanım bulunmamaktadır. Türkiye’de göçmen yerine Arapça kökenli “muhacir” kelimesi de sıkça kullanılmaktadır. Bu kelimenin kökeni olan “hecr”, aslında bir yeri terk etmek anlamına gelse de günümüzde “bir yeri terk ederek farklı bir yere göç etmek” anlamında kullanılmaktadır (2).

Uluslararası Göç Örgütü’nün (International Organization for Migration-IOM) göçmenler hakkındaki açıklaması şu şekildedir: Göçmenler, çevrelerindeki herhangi bir olumsuz itici gücün etkisiyle değil de kendi hür iradesiyle göç eden bireyleri kapsamaktadır. Yani kendilerinin ve ailelerinin sosyoekonomik durumlarını iyileştirmek, gelecekte beklentilerini arttırmak gibi nedenler ile göç eden bireyler göçmen olarak adlandırılmaktadır (3).

Sığınmacı Kavramı

Sığınmacı, Avrupa ülkeleri hariç bir ülkeden gelmiş yabancı uyruklu veya uyruğu belirsiz olan vatansız kişi şeklinde tanımlanmaktadır. Sığınmacılar bazı kaynaklarda sığındığı ülkenin yasaları kapsamında mülteci olarak tanımlanmamış ve mülteci haklarını elde edememiş kişi olarak tanımlanmaktadır (4).

Sığınmacıların, mülteci olarak tanımlanabilmesi için geldiği ülkede maruz kaldığı baskı ve şiddeti kanıtlaması gerekmektedir. Yani sığınmacıların daha çok kişisel sebeplerinden ötürü göç ettiği düşünülürken, mültecilerin temel insan haklarına doğrudan bir tehdit söz konusu olduğu kabul edilmektedir. Uluslararası bağlamda sığınmacıların da mülteciler gibi çeşitli hakları bulunmaktadır (5).

Mülteci Kavramı

Cenevre Sözleşmesi, 1951: 1 Ocak 1951 öncesinde yaşanan olayların sonucu olarak, sahip olduğu sosyal veya etnik niteliklerden ötürü zulüm göreceğinden korkan ve bu yüzden vatandaşı olduğu ülkeyi terk etmiş ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korkuları sebebiyle yararlanmak istemeyen veya tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylardan dolayı daha önce yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, ülkesine dönemeyen veya söz konusu korkularından dolayı dönmek istemeyen kişiler mülteci olarak tanımlanmaktadır (6).

Kabaca mülteci, kendi vatandaşı olduğu ülkenin sınırlarını herhangi bir nedenden aşmaya zorlanan ve güvenli bir şekilde geri dönemeyen, yerinden edilmiş kişiye verilen addır. Bu kişiler iltica etmek isterse, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından mülteci olarak tanımlanana kadar sığınmacı olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası bağlamda mültecilerin haklarının korunması, Milletler Cemiyeti’nin 1921 yılından itibaren sergilediği yoğun çabaları sayesinde elde edilmiş uzun ve zorlu bir başarıdır (7).

Mültecilerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri, göç ettikleri bölgelerde sağlıklı bir çalışma yaşamı kurabilmeleri ile mümkündür. Bu şartlar ise mültecilere yönelik yaklaşımlar ve ülkede mültecilere yönelik politikalar ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla mültecilerin çalışma yaşamlarına yönelik şartların değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Diğer bölümde mültecilerle

ilgili uluslararası düzenlemeler ve mültecilerle ilgili Türkiye'deki yasal düzenlemelerden bahsedilecektir. Devamında mültecilerin çalışma hayatında yaşadığı sorunlara değinilecektir.

Göç ve Mülteciliğe İlişkin Kuramsal Çerçeve

Bölgeler arasındaki ekonomik farklılıklar, yoksulluk, iç savaş, siyasal dönüşümler, ekolojik dengenin bozulması ve daha birçok etken 21. yüzyılda birçok insanın göç etmesine neden olmuştur. Uzun tarihsel bir geçmişi olan göç olgusu; 19. yüzyıldan itibaren incelenmeye başlanmış ve bu olguyu açıklamak üzere birçok kuram geliştirilmiştir. Geliştirilen kuramlar aynı olguyu açıklamasına rağmen birbirinden oldukça farklı hipotez, kavram ve önermelere sahiptir. Başka bir ifade ile tutarlı, tek bir uluslararası göç kuramından söz etmek mümkün değildir.

Ravenstein'in Göç Kanunları

Ravenstein, 1885-1889 tarihlerinde meşhur "The Laws of Migration (Göç Kanunları)" makalesini yayınlamıştır (8). Bu makalenin başlangıç kısmında göç faaliyetlerinin devletlerin belirlediği yasalarla doğrudan bir ilişkisi bulunmadığı belirtilmektedir. Bu bağlamda Ravenstein, göç kavramını kuramsal bir açıdan değerlendiren ilk kişi olarak kabul edilmektedir (9). 1871-1887 tarihleri arasındaki İngiliz nüfusunu esas alarak yapılan bu çalışmada, yedi adet göç kanunu bulunmaktadır. Bu kanunlar aşağıda belirtilmiştir (10);

1. Göçmenlerin önemli bir çoğunluğu göç ederken yakın yerleri tercih etmektedir.
2. Eğer bir kent hızlı bir şekilde gelişmekteyse, bu kentin çevresinde yaşayanlar bu kente göç etmeye başlar. Göç eden insanların bıraktığı kırsal yerleşim yerlerini, daha uzaktan gelen göçmenler doldurur. Eğer kentin gelişimi zamanla artarsa bu durum kentten ülke geneline doğru yayılır ve ülkenin tamamı göç almaya başlar.
3. Bir ülkenin göç verme süreci ise, göç alma sürecinin tam tersidir ve benzer şekilde gerçekleşir.
4. Yaşanan göç dalgaları, beraberinde zıt bir göç dalgasına da yol açmaktadır.
5. Çok uzun mesafeler boyunca göç eden göçmenler, genellikle önemli finans merkezlerini tercih etmektedir.
6. Gelişmiş şehirlerde yaşayan bireyler, daha az gelişmiş kırsal kesimde yaşayan bireylere kıyasla daha az göç etmektedir.
7. Kadınlar, erkeklere kıyasla daha çok göç etme potansiyeline sahiptir.

İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

İlişkiler Ağı kuramı temelde, göçmenlerin göç ettikleri bölgelerde yaşayan ve göçmen olmayan kişiler ile çeşitli ilişkiler kurmasına dayanmaktadır (11). Bu kurama göre bir bölgeye ilk göç eden kitle, göç alan ve göç veren bölgede yaşayan insanlar arasında bir çeşit bağlantı yaratmaktadır. Bu sayede göç veren bölgede yaşayan insanlar da o bölgeye daha önceden göç etmiş insanlar aracılığıyla o bölgeye göç etme faaliyetinde bulunabilir. Bölgeye sonradan göç eden insanlar, önceden göç etmiş olan insanların deneyimlerinden faydalanarak bu ilişki ağının büyümesini sağlar. Daha sonrasında ise bu göç faaliyetleri kendiliğinden devam eder (12).

İtme-Çekme Kuramı

Everett Lee'nin 1966'da geliştirdiği bu kuram hem göç veren hem de göç alan bölgelerde itici ve çekici bazı unsurların bulunduğunu belirtmektedir. Bölgelerin sahip olduğu olumlu faktörler çekici, olumsuz faktörler ise itici olarak kabul edilmektedir (11). Ravenstein'in kuramında gelişmiş ve göç alan bölgelerin ticaret ve sanayi gibi çeşitli cazibelerinin bulunduğu ve bu bölgeye göç eden insanların çoğunlukla az gelişmiş kırsal yerlerden gelen insanlar olması, Lee'nin geliştirdiği İtme-Çekme kuramının Ravenstein'in Göç Kanunları ile uyumlu olduğunu göstermektedir (9). İtme-Çekme kuramına göre göç faaliyetini tetikleyen dört temel faktör bulunmaktadır. Bu faktörler aşağıda belirtilmiştir (10):

1. Yaşanılan yerle ilgili faktörler,
2. Gidilmesi planlanan yerle ilgili faktörler,
3. Aradaki engeller,
4. Bireysel faktörler.

Petersen'in Göç Tipleri

Petersen(1958), bireylerin kişisel farklılıklarından ve kişilerin dahil olduğu sosyal sınıfların niteliklerinden yola çıkarak beş farklı göç çeşidi olduğunu belirtmiştir. Bu göç çeşitleri aşağıda belirtilmiştir (13).

1. İkel Göçler: Bu göç çeşidi, bireylerin yaşadığı bölgenin sahip olduğu doğal itici güçlerden kaynaklanan göçleri kapsamaktadır. Kişilerin doğal göçler yani kuraklık, olumsuz hava şartları, çevresel faktörlerin fiziksel anlamda yarattığı zorluklar gibi nedenlerden gerçekleştirdiği göçler ilkel göç kapsamına girmektedir.

2. Zoraki Göçler: Bu göç tipleri, göçmenlerin kendi seçimlerinin bir sonucu olarak değil de sosyal veya politik bir mekanizmanın aldığı bir karar sonucunda meydana gelen göçleri ifade eder.

3. Serbest Göç: Bu göç türünde, göç edenlerin göç etmesini gerektiren itici veya zorlayıcı bir durum bulunmamaktadır. Kitlelerin değil de bireylerin kendilerinin gerçekleştirdiği ve genellikle kişisel sebeplerden kaynaklanan bu göçler, serbest göç kapsamına girmektedir.

4. Kitlesele Göç: Teknolojide gerçekleşen gelişmelerin bir sonucu olarak yaşanan bu kitlesele göçlerin gerçekleşmesinde, ulaşım yollarının ve ulaşım imkanlarının gelişmesi önemli bir rol oynamaktadır. Bireylerin bir araya gelip ortaklaşa gerçekleştirdiği göç faaliyetleri kitlesele göç kapsamına girmektedir.

5. Yönlendirilen Göçler: Bu göç tarzında göçmenler, göç edip etmeme tercihlerini kendileri verebilmektedir. Zoraki göçlerde genellikle sosyal mekanizmaların belirlediği bir karar bireylerin göç etmesini zorunlu bir hale getirirken, yönlendirilen göçlerde bu kararın yalnızca yol gösterici bir etkisi bulunmaktadır.

Kesişen Fırsatlar Kuramı

Samuel A. Stouffer'ın 1940 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Ohio eyaletinde yer alan Cleveland şehrindeki nüfus verilerinden faydalanarak ortaya koyduğu bu kurama göre; belirli bir mesafeden göç etmiş göçmenlerin sayısı, göç edilen bölgelerdeki fırsatların sayısı ile doğru orantılı, kesişen fırsatların sayısı ile ters orantılı bir ilişkiye sahiptir (10). Yani bir bölgede

çok sayıda fırsat bulunması, o bölgeye yönelik gerçekleşen göç faaliyetlerinin çoğalmasına, dolayısıyla bölgedeki göçmen sayısının artmasına yol açmaktadır.

Merkez-Çevre Kuramı

Bağımlılık Okulu düşünürlerinin geliştirdiği Merkez- Çevre (Center-Periphery) kuramı, ilk başta Wallerstein, Amin, Galtung, Castle ve Kosack tarafından ortaya atılmış ve daha sonra Castles, Sassen ve Portes tarafından geliştirilmiştir (14,15). Bu kuram dünya genelinde göçlerin genellikle gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerden, gelişmiş kapitalist ülkelere doğru olduğunu belirtmektedir. (14). Bu göçler ile gelişmemiş ülkelerdeki nitelikli/ham iş gücü gelişmiş bölgelere geçmekte, dolayısıyla zaten gelişmemiş olan ülkeler daha da büyük sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumun asıl sebebi sermayelerin, dolayısıyla işgücü ihtiyacının, gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmasıdır (16).

Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramında göç, bir çeşit ağlar sisteminin en temel üyesi pozisyonundadır. Göç veren ve göç alan ülkeler arasında genellikle göç hariç çeşitli ilişkiler de bulunmaktadır. Bu ilişkiler, temeli sömürgecilik dönemde başlayan çeşitli siyasi ve mali ilişkiler ile ilgili olabildiği gibi askeri işgaller ile ilgili de olabilir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin Meksika ile kurduğu göç ilişkisi, Amerikalı işverenlerin ucuz işgücü gereksinimleri ve bu iki ülke arasındaki kültürel bağlantı ile ilişkilendirilebilir. Ancak yine Amerika Birleşik Devletleri'nin Kore ve Vietnam ile geliştirdiği göç ilişkisi, esas olarak Amerikan askeri işgali ile ilgili bir durumdur (17).

Göç Nedenleri

Farklı göç türlerine ait tanımlamalar incelendiğinde, bu göç türlerinin nedenlerinin de farklı olduğu görülecektir. Bu göç faaliyetleri siyasi, sosyal, ekonomik veya kişisel çok farklı nedenlerden kaynaklanabilmektedir.

Göç, bazı kaynaklarda insanların geçimlerini sağlamak, iş bulmak ve çeşitli imkanlardan faydalanmak üzere yaşadıkları yeri terk ederek yeni yerlere yerleşmesi olarak tanımlanmıştır (18).

Kişilerin veya kitlelerin göç gerçekleştirme kararı vermesinin temelinde göç alan ve göç veren yerler hakkındaki itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. Bireylerin kendi yaşadıkları bölgeyi ve alışmış oldukları hayat tarzını terk ederek farklı bir yere yerleşme, yani göç etme kararı almasını sağlayan ve bireylerin yaşadığı yerde var olan unsurlar itici faktörlerdir. Bireylerin göç etmek istedikleri yerde var olan ekonomik, sosyal, siyasal çeşitli cazibeler ise çekici faktörler olarak adlandırılmaktadır (19).

Göçün bireysel değil de toplumsal nedenleri ele alındığında dünya genelinde göçlerin genel olarak devletlerarası savaş, etnik ve sivil çatışmalar, terör faaliyetleri, doğal afetler ve çevre sorunları gibi olaylardan kaynaklandığı görülecektir. Dünya genelinde kitlesel göçlerin büyük bir kısmı, devletlerarası savaşlar ve iç karışıklıklar nedeniyle gerçekleşmektedir.

Mültecilere İlişkin Uluslararası ve Ulusal Mevzuat, Mültecilerin Çalışma Hayatında Yaşadığı Sorunlar

Çalışmanın bu bölümünde mültecilerle ilgili uluslararası düzenlemeler, mültecilerle ilgili Türkiye'deki yasal düzenlemeler, mülteci hukuku açısından Türkiye'nin taraf olduğu ulusal ve uluslararası anlaşmalar ve mültecilerin çalışma hayatında yaşadığı sorunlar incelenmektedir.

Mültecilerle İlgili Uluslararası Düzenlemeler

İnsanlar çok uzun zamanlardan beri farklı ülkelere sığınmacı olarak yerleşmektedir. Ancak sığınma olgusunun bu köklü tarihine rağmen sığınma, ancak büyük savaşlar gerçekleştikten sonra uluslararası bir sorun olarak kabul edilmiştir (20). İlk kez I. Dünya Savaşı sonrası dönemde başlayan devasa sığınmacı dalgaları, II. Dünya Savaşı'ndan ve Soğuk Savaş'tan sonra da devam etmiştir.

I. Dünya Savaşı başta olmak üzere çeşitli siyasi problemlerin bir sonucu olarak oluşan yoğun sığınma hareketleri, uluslararası bir sorun olarak ele alınmıştır. Milletler Cemiyeti aracılığıyla sığınma hakkında çeşitli uluslararası yasal düzenlemeler geliştirilmiş; bu düzenlemeler, beraberinde çeşitli uluslararası antlaşmaları da beraberinde getirmiş ve günümüzdeki modern sığınmacı hukukunun temelini atılması sağlanmıştır. Milletler Cemiyeti'nin öncülük ettiği bu uluslararası sürece daha sonra Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi önemli uluslararası kurumlar da gerek uluslararası gerek bölgesel bağlamda çeşitli antlaşmaların imzalanmasını sağlayarak katkıda bulunmuştur (21). Mültecilerle ilişkili diğer düzenlemeler ise; Milletler Cemiyeti Kararları, 1933 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Cenevre Sözleşmesi, 1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol, 1967 BM Beynamesidir.

Yine, Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Metinler (2015) kaynağında mülteciler ve sığınmacılar hakkında önemli maddeler içeren sözleşmelerden bazıları şunlardır: Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi (1949), BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (1989), Kadınlara Yönelik Her Tür Ayrımın Kaldırılmasına Yönelik BM Sözleşmesi (1979), Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966), Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme (1961), Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme (1954), Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Yönelik Sözleşme (1948), İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (1984) (22).

Mültecilerle İlgili Türkiye'deki Yasal Düzenlemeler

Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunan mültecilerin neredeyse tamamı Avrupa dışındaki ülkelere gelmektedir. Ayrıca bu mülteciler Türkiye'ye yerleşmek için değil, farklı ülkelere yerleşmek için "geçici koruma" altında tutulmaktadır. Özellikle Suriye'den kaynaklı yoğun göç dalgasına bir cevap olarak Türkiye, Suriyeli mültecilere çeşitli haklar verse de bu mültecileri halen geçici koruma göçmeni olarak kabul etmektedir (23).

Türkiye'de mülteci olmak için başvurular Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün il müdürlüklerine şahsen yapılmaktadır. Başvuru sahibi ile görüşme gerçekleştirildikten sonra başvuran kişi ve ailesi görüşmeyi takip eden altı aylık süre boyunca Uluslararası Koruma

Başvuru Kimlik Belgesi'ne sahip olmaktadır. Başvurular kayıt tarihinden sonra altı ay içinde sonuçlanmakta, ayrıca başvuru sürecinde başvuran kişinin yetkililere yanıtıcı bilgi vermek gibi bazı olumsuz faaliyetlerde bulunduğu tespit edilirse başvuru reddedilmektedir (24).

Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan mültecilerin temel ihtiyaçları, sosyal hizmetleri, çeviri hizmetleri, kimlik ve seyahat belgelerini, ilk ve orta öğretime erişimi ve çalışma izinleri devlet tarafından sağlanmaktadır. Ayrıca geçici koruma statüsünde bulunan kişiler yetkililer tarafından belirlenen merkezlerde kalmak ya da belirli aralıklarla buldukları bölgedeki yetkililere rapor vermek zorundadır (25).

Türkiye'deki konuyla ilgili diğer düzenlemeler de şu şekildedir: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Uluslararası İşgücü Kanunu, Turkuaz Kart Yönetmeliği, İskân Kanunu, Pasaport Yasası, Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, Türk Vatandaşlık Kanunu.

Mülteci Hukuku Açısından Türkiye'nin Taraf Olduğu Ulusal ve Uluslararası Antlaşmalar

Mültecilerin sosyal, siyasi ve hukuki konumlarını düzenleyen farklı anlaşmalar da bulunmaktadır. Birleşmiş Milletlerin de kabul ettiği Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme bunlara örnek olarak verilebilir. Ayrıca bölgesel olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Anlaşması ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi de mülteciler hakkında bazı maddeler barındırmaktadır (26).

Mültecilerin Çalışma Hayatında Yaşadığı Sorunlar

Türkiye'de mültecilerin genellikle Türk işçilerin çalışmaktan kaçındığı inşaat, tarım ve hayvancılık gibi sektörlerde çalıştığına, araştırmanın önceki bölümlerinde değinilmiştir. Türk işçilerinin bu sektörlerden kaçınması, mülteci işçilerin de doğal olarak bu sektörlerde yoğunlaşmasının en temel sebebi bu sektörde işçilerin vasıfsız eleman niteliğinde olmasıdır. Buna rağmen sanayileşmenin tam anlamıyla yaşanmadığı bölgelerde Türk işçiler de bu sektörlerde çalışmak istediğinden, bu bölgelerde işsizlik sorunlarına rastlanmıştır. Bu durumun temel sebebi ise mültecilerin Türk işçilere kıyasla daha kötü şartlar altında daha düşük ücretlerle ve kayıt dışı çalışmayı kabul ediyor olmasıdır. Bu durum toplum genelinde mültecilere yönelik önyargı içeren tutum ve davranışlar sergilenmesine yol açmaktadır (27).

Günümüzde ekonomik sorunlar toplumun bütün alanlarında önemli bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında ülkeye gelen ve ülke nüfusunun yaklaşık %4'ü oranında olan sığınmacıların bulunması ve bu kişilerin çalışmak zorunda olmaları, mültecilerin çalışma şartlarına ilişkin sorunlar ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Mültecilerin çalışmak zorunda olmaları, ülkede ve yaşadıkları bölgelerde iş olanakları hakkında bilgi sahi olmamaları ve iş alanlarının yetersiz olması gibi çeşitli nedenler, mültecileri çalışma şartlarını kabul etmeye zorlamaktadır. Ayrıca mültecilerle ilgili mevzuatta yer alan boşluklar nedeniyle, bu kişilerin çalıştırılması ve sosyal güvenceleri ile ilgili de sorunlar bulunmaktadır (28). Mülteciler sosyal güvencesi olmayan, sigortasız işlerde ve düşük ücretle çalışmak durumuna kalmaktadırlar. Bu kapsamda genel olarak mevsimlik tarım işçiliği, inşaat işleri, sanayi ve fabrikalarda işçi olarak çalışmaktadırlar. Mültecilerin yasal statülerinde yaşanan sorunların yanında, beslenme, barınma, ayrımcılık ve mobbing mağduru olma gibi sorunlarla da karşılaşabilmektedirler.

Yaşanan ekonomik sorunlar düşük ücretle çalışmaya zorlamakta, düşük ücretler ise sağlıklı beslenmeyi olumsuz etkilemektedir (10). Ayrıca ekonomik sorunlar barınma ile ilgili sorunlara da neden olmakta, mülteciler barınacak ev bulmakta zorlanmakta ve olumsuz yaşam koşullarında yaşamak durumunda kalabilmektedirler. Bunların yanında mültecilerin geldikleri bölgelere yabancı olmaları, halkın kendilerine mesafeli yaklaşması ve güven problemleri, dışlanmaya neden olabilmektedir. Bu durumda ayrımcılık meydana gelmekte ve toplumsal baskıya da maruz kalabilmektedirler (29).

2. GEREÇ VE YÖNTEMLER

Gereç ve Yöntem başlığı altında, Afgan İşgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunların belirlenmesine yönelik yapılan araştırmayla ilgili model, evren ve örneklem, araştırmanın veri toplama araçları ve veri toplama süreci ve verilerin analiziyle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırma nicel araştırma modeli kullanılarak yürütülen, tanımlayıcı bir araştırmadır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2021 yılının Haziran-Temmuz ayı içerisinde, Denizli ilinde yaşayan Afgan işgücü oluşturmaktadır. Denizli İl Göç İdaresi verilerine göre araştırmanın yapıldığı dönemde bölgede bulunan Afgan uyruklu kişiler oluşturmaktadır. Bu kişilerin arasından 120 çalışan işçi araştırmanın örneklemi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyen ve çeşitli nedenlerle kendilerine ulaşılamayan Afgan işçiler araştırma dışında kalmıştır. Kartopu örneklem seçim tekniği kullanılan araştırmaya, katılmayı kabul eden toplam 120 Afgan işçi araştırmanın örneklemi oluşturmuştur. Bu araştırmada, katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Araştırmanın Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan ve deneklerin sosyo demografik, sosyo ekonomik ve yaşadıkları bazı sorunları tespit etmek amacıyla 20 sorudan oluşan bir soru formu kullanılmıştır. Bunun yanında 40 maddeden oluşan ve 5’li likert türünde hazırlanan, Afgan İşgücünün işverene, iş güvenliğine, yaşam ve gelir durumuna, memnuniyet durumlarına ilişkin bilgileri elde etmeyi amaçlayan ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması İsaoglu (2019)’nun “Mülteci Hareketleri ve İş Gücü Piyasası İlişkisi” konulu çalışmasında yapılmış olup maddelere verilen yanıtlar, kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kısmen katılıyorum (3), katılıyorum (4) ve kesinlikle katılıyorum (5) şeklinde puanlanmıştır (30).

Bu amaç ile hazırlanan bir soru formu ve bir ölçek belirlenen bölgedeki Afgan işçilere uygulanmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir. Anket çalışması 2021 yılının Haziran-Temmuz ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan soru formu ve ölçeği etki altında kalmadan sadece bilimsel bir araştırmada kullanılacağına hatırlatılması üzerine doldurmaları istenmiştir.

Denizli İl merkezinde ikamet eden Afgan işgücünden oluşan örneklem grubundan veri toplayabilmek için öncelikle bunlara ulaşmanın pratik yolu araştırılmıştır. Gerekli istatistikî ve diğer bilgiler Denizli İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nden talep edilmiştir. İl Göç İdaresi gizlilik

gerekçesiyle veri paylaşmadıklarını belirtilerek verileri paylaşmamıştır. Ayrıca bilgiler Göç İdaresi Başkanlığı'ndan talep edilmiş ve yanıt alınamamıştır. Gerekli bilgilere ulaşamadığı için araştırmada kartopu örnekleme tekniği seçilmiştir.

Örneklem grubundan birkaç Afganlı kişiye ulaşılmış ve onların aracılığıyla diğer kişilere ulaşılmıştır. Örneklem grubunda ki Türkçe konuşabilen kişilere anket uygulanmış, Türkçeyi tam konuşamayıp anket sorularını anlamayan kişiler ile de tercüman vasıtasıyla sorular cevaplanmıştır. Anket sorularını tam anlayamayan kişilere sorular detaylı olarak anlatılmış gerekli açıklamalar yapılmıştır. Anket cevaplama süresi ortalama 40-45 dakika dil bilmeyenlerde ise 1 saat sürmüştür.

Araştırmaya katılım gönüllük esasına dayanmakta olup, Afgan işçilerin çalışma döneminde olmalarına dikkat edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracının güvenilirliğine ilişkin analizler araştırmacı tarafından ayrıca yapılmıştır. Analiz sonucunda, mültecilerin çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek için Cronbach's Alfa katsayısı ,802 olarak hesaplanmıştır. Kısaca uygulanan bu ölçek güvenilirdir.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde nicel veri analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu kapsamda toplanan veriler SPSS26 veri analiz programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, minimum, maksimum gibi tanımlayıcı istatistiklerden faydalanılmıştır.

Verilerin analizinde normallik dağılım testlerinden Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmış olup analiz sonucunda normallik varsayımları sağlandığından parametrik testlerden faydalanılmıştır. Bağımsız 2 grubun ortalamaları karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t testi, 2'den fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında One-way ANOVA testi sonucu kullanılmıştır. ANOVA testi için varyans homojenliği için Levene testi ve grup farklılıkları için ise varyans homojenliği sağlanıyorsa ($p \geq ,05$) Tukey HSD ve LSD, varyans homojenliği sağlanmıyor ise ($p < ,05$) Tamhane çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Ölçeğinin güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha katsayısı kullanılmıştır. Tüm test sonuçları %95 güven aralığı ve ,05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

Bu kısımda, araştırmanın bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 1. Afgan İşgücünün Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı.

	Sayı	Yüzde (%)	
1. Yaş	18-25 arası	28	23,3
	26-35 arası	32	26,7
	36-45 arası	32	26,7
	46 ve üzeri	28	23,3
2.Cinsiyet	Erkek	63	52,5
	Kadın	57	47,5
3. Medeni Durum	Evli	37	30,8
	Bekar	21	17,5
	Dul (Eş vefat)	26	21,7
	Dul (Boşanmış)	36	30,0

Tablo 1. Afgan İşgücünün Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı (devam).

4. Eğitim	İlkokul terk	42	35,0
	İlkokul	22	18,3
	Ortaokul	23	19,2
	Lise	15	12,5
	Lisans	18	15,0
5. Aile Aylık Gelir	0-2825 TL arası	25	41,0
	2826-3500 TL arası	14	23,0
	3501-4500 TL arası	9	14,7
	4501-5500 TL arası	13	21,3
6. Afgan Arkadaşlarıyla İse Aylık Gelir	0-2825 TL arası	24	40,7
	2826-3500 TL arası	14	23,7
	3501-4500 TL arası	8	13,6
	4501-5500 TL arası	13	22,0
7. Mülkiyet Durumu	Ev sahibi	21	17,5
	Kira	99	82,5
8. Harcama Kalemi	Kira	22	18,3
	Sağlık	27	22,5
	Eğitim	19	15,8
	Gıda	22	18,3
	Ulaşım	30	25,1
9. Hane Kişi Sayısı	1	16	13,3
	2	19	15,8
	3	21	17,5
	4	19	15,8
	5	22	18,4
	6	23	19,2
	Toplam	120	100,0

Tablo 2. Afgan İşgücünün Türkiye'deki Durumlarına Ait Özelliklerin Dağılımı.

		Sayı	Yüzde (%)
10.Türkiye'de Bulunma Süresi	1 yıl ve altı	33	27,5
	1-5 yıl	53	44,2
	5 yıl üzeri	34	28,3
11.Türkiye'de Çalışma Süresi	1 yıl ve altı	39	32,5
	1-5 yıl	49	40,8
	5 yıl üzeri	32	26,7
12.Türkiye'de Çalışma Amacı	Temel ihtiyaçları karşılama	98	81,7
	Afganistan'da yaşayan yakınlarını/aile üyelerine para transferi	22	18,3
13.Günlük Çalışma Saati	7 saat ve altı	15	12,5
	8 saat	29	24,2
	9 saat	26	21,7
	10 saat	25	20,8
	11 saat ve üzeri	25	20,8
14.Kayıtlı İstihdam	Evet	25	20,8
	Hayır	95	79,2
Toplam		120	%100,0

Tablo 3. Türkiye’de Çalışma Yaşamına İlişkin Yaşanılan Sorunların Dağılımı.

Türkiye’de Çalışma Yaşamına İlişkin Yaşanılan Sorunlar	Sayı	Yüzde (%)
Düşük ücretler, aynı işe karşı daha düşük ücret verilmesi, ödenmeyen ücretler	8	6,7
Kayıt dışı çalışma	13	10,8
Fazla çalışma süresi, uzun çalışma saatlerinin olması	6	5,0
İşyerinde iletişim (dil) sorunu, İşveren ve diğer çalışanlarla iletişim sorunu yaşama	13	10,8
İş kazası	8	6,7
Dinlenme süresi	10	8,3
Sık sık iş değiştirme	12	10,0
Ağır işlerin sürekli bize yaptırılması	8	6,7
Ayrımcılığa uğramak	10	8,3
İşsizlik, Afganlı olduğum için iş verilmemesi	10	8,3
Mobbing, işyerinde işveren veya diğer çalışanlar tarafından baskı altında bulunduğum için stres ve motivasyon sorunu yaşama, işveren veya diğer çalışanlar tarafından fiziksel şiddete uğramak, fiziksel ve sözlü taciz	11	9,2
İşyerinde sürekli sorunlarla karşılaştığımız için sık sık iş değiştirmek zorunda kalıyoruz	11	9,2
Toplam	120	100,0

Tablo 4. Çalışma ortamına / iş yerine İlişkin Karşılaşılan Sorunların Dağılımı.

Çalışma Ortamına / İş yerine İlişkin Karşılaşılan Sorunlar	Sayı	Yüzde (%)
İşyerinde çalışanlar ile yaşanan iletişim (dil) sorunu	11	9,2
Fazla çalışma süresinin olması	15	12,6
Sözlü ve fiziksel açıdan tacize uğramak	10	8,3
İşyerinde ayrımcılık ve dışlanma	16	13,3
Ödenmeyen ücretler	10	8,3
Ücretlerin düşük verilmesi	16	13,3
Anlaşılan ücretin dışında ücret verilmesi	14	11,7
Çalışırken iş kazası geçirme	16	13,3
Mobbing (yıldırma)e maruz kalma	12	10,00
Toplam	120	100,0

Tablo 5. Çalışma Yaşamına İlişkin Sorunların Çözülmesine Yönelik Değerlendirmenin Dağılımı.

Çözümler	Sayı	Yüzde (%)
Diğer çalışanlarla eşit haklara sahip olmak, işverenin diğer çalışanlarla bize eşit davranması, Afganlılara karşı ayrımcılık yapılmaması	14	11,7
Fazla çalışma süresinin ücretin verilmesi, diğer çalışanlarla eşit ücret almak	13	10,8
Öğle arası dışında dinlenme süresinin olması	14	11,7
Afganlıların iş bulma konusunda yardımcı olması için bir birimin oluşturulması	8	6,6
Çalışma izni alabilmek için işverenlerin bize destek olması	6	5,0
Dil konusunda eğitim verilmesi, Afganlılar için Türkçe okuma yazma kurslarının olması	13	10,8
Belirli bir ilde ikamet etme yükümlüğünün kaldırılması	9	7,5
Haftalık izin olması	11	9,2

Tablo 5. Çalışma Yaşamına İlişkin Sorunların Çözülmesine Yönelik Değerlendirmenin Dağılımı (devam).

İşveren veya diğer çalışanlar tarafından sözlü veya fiziksel şiddete uğramamak, işyerinde baskı görmemek	12	10,0
Devletin maddi durumu kötü olan mültecilere yardım ve destekte bulunması	11	9,2
Ücretlerin tam ve zamanında ödenmesi	9	7,5
Toplam	120	100,0

Yukarıda aktarılan tablo 1, 2, 3, 4, 5'te, araştırmanın temel bulguları yer almaktadır. Aşağıda verilen, istatistiki analizler sonucunda elde edilen diğer bulgulara ulaşma sürecinde, tablo 1, 2, 3, 4, 5'te yer alan temel bulgulardan yararlanılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara, aşağıda yer verilmiştir:

Afgan işgücünün yaşadıkları sorunlar; İşsizlik, düşük ücretlerde çalışma, kira ödeyememe, maaşlarını zamanında alamama, yeterli gıda alamama, dışlanma, fiziksel şiddet, ayrımcılık, yeterli eğitim alamama, sosyal ve kültürel adaptasyon, motivasyonsuzluk, çalışma izni alma sorunu, diğer çalışanlarla eşit haklara sahip olmama (ayrımcılık), Türkçe okuma yazma kurslarının olmaması şeklindedir

Afgan İşgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı yaşa göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir ($p>,05$).

Afgan İşgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı cinsiyete göre t testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir ($p>,05$).

Afgan İşgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı medeni duruma göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir ($p>,05$).

Afgan iş gücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı eğitim durumuna göre ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, Afgan iş gücünün sorunları ortalama puanı Afgan işçilerin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($F(4, 115): 46,855, p: ,000, p\leq ,001$).

Afgan İşgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı aile aylık gelir durumuna göre ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, Afgan İşgücü sorunları ortalama puanı Afganlıların aile gelir düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($F(4, 56): 5,677, p: ,001, p\leq ,05$).

Afgan İşgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı, aylık gelire göre ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, Afgan İşgücü sorunları ortalama puanı Afganlıların arkadaşlarıyla ise aylık gelire göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($F(4, 56): 2,876, p: ,031, p\leq ,05$).

Afgan İşgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı mülkiyet durumuna göre t testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir ($t: -11,001; p\leq ,05$).

Afgan İşgücünün çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı harcama kalemine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir ($p>,05$).

Afganluların yaşadıkları sorunlarda yaş, cinsiyet, medeni durum, , harcama kalemi, hane kişi sayısı ve çalışma amacı bakımından anlamlı farklılık meydana gelmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Mültecilerin çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı Türkiye’de bulunma süresine göre ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, mülteci sorunları ortalama puanı mültecilerin Türkiye’de bulunma süresine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (F(2, 117): 26,458, p: ,00, p≤ ,001).

Mültecilerin çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı Türkiye’de çalışma süresine göre ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, mülteci sorunları ortalama puanı mültecilerin Türkiye’de çalışma süresine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (F(2, 117): 24,327, p: ,000, p≤ ,001).

Mültecilerin çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı Türkiye’de çalışma amacına göre t testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, mülteci sorunları ortalama puanı mültecilerin Türkiye’de çalışma amacına göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (t: ,784; p: ,434, p> ,05).

Mültecilerin çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanı günlük çalışma saatine göre ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir (F: 13,969; p: ,000, p≤ ,001).

Mültecilerin çalışma hayatına ilişkin yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik ölçek puanının kayıtlı istihdam durumuna göre t testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık meydana geldiği belirlenmiştir (t: -10,850; p: ,000; p≤ ,05).

4. TARTIŞMA

Afganların yaşadıkları sorunlar, cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışma amacı ve hanedeki kişi sayısı gibi değişkenler bakımından farklılık göstermemekte olup benzer sorunlar yaşadıkları söylenebilir. Bununla birlikte mülkiyet durumu, aylık gelir durumu, kayıtlı istihdam durumu ve çalışma süresi gibi değişkenler bakımından farklılıklar görülmektedir. Benzer şekilde eğitim düzeyi bireylerin sorun yaşamalarında etkili bir değişken olup, eğitim düzeyinin artması yaşanan sorunların azalmasına katkı sağlamaktadır. Diğer bir değişken olarak gelir durumunun az olması çalışan Afgan mültecilerin daha fazla sorun yaşadıklarını göstermektedir. Düşük gelir düzeyi beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında zorluklar yaşanmasına neden olabilmektedir. Nitekim araştırmaya katılan Afgan mültecilerin %22,5'inin ev kiralarnı ödemede zorluklar yaşadıkları belirtilmiştir. Afganlılar hem kayıt dışı çalışmakta, uzun süreler hem de düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır.

Afganlıların sahip oldukları kimlik belgeleri, çalışma izni alma bakımından yeterli değildir. Çalışma izni başvurusunda bulunabilmek için, kimlik başvuru tarihinden itibaren altı aylık sürenin geçmesi gerekmektedir. Bu durum da Afganlıları, geçimlerini sağlamaları için kayıt dışı kötü koşullara sahip işlere itmektedir. Mobing, ayrımcılık ve iş bulamama gibi sorunlar Afganlıların yaşadığı önemli sorunlar arasındadır. Ayrıca çalışma yaşamı açısından değerlendirmelerin yapıldığı bu araştırmada Afganlıların ucuz işgücü olarak görüldüğü, buna bağlı olarak da gelir sorunları yaşama, sosyal ve kültürel yaşama uyum sağlamada zorluklar yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda araştırmada ulaşılan bulgular, mültecilerin işsizlik, düşük ücretlerde çalışma, kira ödeyememe, ücretlerini zamanında alamama, yeterli gıda alamama, dışlanma, fiziksel şiddet, ayrımcılık, yeterli eğitim alamama, sosyal ve kültürel adaptasyon, motivasyonsuzluk ve ayrımcılık gibi sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte yaşanan bu sorunlarda yaş, cinsiyet, medeni durum, harcama kalemi ve hane kişi sayısı bakımından anlamlı farklılık meydana gelmediği belirlenmiştir. Ancak eğitim düzeyi yüksek olan, gelir düzeyi düşük olan, mülkiyet durumu, istihdam durumu kayıtlı olan, günlük çalışma saatleri, Türkiye’de bulunma ve çalışma süreleri daha yüksek olan mültecilerin daha az sorun yaşadıkları belirlenmiştir.

Türkiye’de bulunma süreleri artan Afgan İşgücünün bulunduğu yere adaptasyon sağladığı için yeni gelen mülteciye göre avantajlıdır. Bunun sebebi hem kültürel adaptasyon hem de dil konusunda yeni gelen Afganlılara göre daha iyi seviyede Türkçe bilmesidir. Hem ailesinin hem de kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak durumunda kalan Afganlılar çalışma hayatına girerek geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır. Çalışma hayatında geçirdikleri süre arttıkça uyum sağlayan Afgan işçiler yeni çalışma hayatına giren Afganlıya göre avantajlı konumda yer alır. Bunun nedeni ise işveren ve diğer çalışanlarla yaşadıkları sosyokültürel etkileşimler sayesinde yapmakta olduğu işe ve işyerine zamanla alışmasıdır.

Afgan İşgücü üzerinde yapılan bu araştırmanın bulguları dikkate alındığında, Kocadaş, Özensoy, Doğan gibi araştırmacıların yaptıkları benzer araştırmaların bulguları ile benzerlik taşıdığı da görülmektedir. Bu kapsamda Kocadaş (2021), Suriyeli sığınmacıların, Türk toplum yapısına uyum sürecinde yaşadıkları sorunlar üzerine bir değerlendirme ile ilgili yaptığı araştırmada, mültecilerin dışlanma, eğitim alamama, dil ve iletişim, çalışma ve barınma gibi sorunlar yaşadıkları fakat sosyal sorumluluk ve görevlerini yerine getirmeleri durumunda uyum süreçlerinin daha kolay olduğu ve daha az sorunlarla karşılaştıkları belirtilmiştir (31). Bu durum mültecilerin dili ve kültürel özellikleri tanınması ile ilişkili olup, belirli bir süre sosyo kültürel alışma sürecini/eğitimi gerektirmektedir. Özensoy (2021) Muş’ta sığınmacıların yaşadıkları sorunlar, çözüm yolları, sosyal ve ekonomik hayata entegrasyonlarına ilişkin yaptığı araştırmada, mültecilerin maddi sorunlar yaşadıkları, sosyal uyum düzeylerinin zayıf olduğu belirtilmiş, sosyo kültürel uyum faaliyetlerini bu sorunların azaltılmasına önemli katkı sağlayabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır (32). Doğan (2019) Trabzon’da yaşayan Afganistan uyruklu sığınmacıların göç deneyimleri ve sorunlarına ilişkin yaptığı araştırmada, sığınmacıların genellikle savaş ve tehditler nedeniyle göç ettikleri belirlenmiştir. Bu süreçte sığınmacılar, önce yasal ve yasadışı yollarla Pakistan ve İran’a, ardından yasadışı yollardan Türkiye’ye gelmektedir. Sığınmacılar, yasadışı yollarla Van ve Ağrı illerinden İran’dan Türkiye’ye giriş yapmaktadır. Bu durumun sığınmacılar için barınma, sağlık, eğitim ve istihdam gibi pek çok konuda sorunlara yol açmakta olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (33).

Araştırmada elde edilen bulgularla, İsaoglu (2019) tarafından yapılan çalışmanın bulguları benzerlik göstermektedir. Denizli İlindeki Afgan İşgücü ile yapılan bu araştırma sonuçlarına göre; eğitim seviyesi düşük olan Afganlıların çalışma hayatında daha fazla sorun yaşadıkları görülmektedir. İsaoglu (2019)’nun yaptığı çalışmada da Afganlıların enformel sektördeki işlerde çalışmasının sebebi, gelen mültecilerinin çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olması ve vasıfsız olmalarıdır (30). Akdeniz (2018)’in araştırmasında da, mültecilerin Türk okullarında eğitim almaları nedeniyle mezun olduklarında çalışabilmelerine ilişkin durumların kısıtlı olması, gelecek kaygısı yaşadıkları, genellikle eğitim alma ya da devam etme

sorunlarının bulunduğu, işsizlik ve geçim sıkıntısı, kültürel kimlik, dil ve uyum sorunlarıyla karşılaştıkları sonuçlarına ulaşmıştır (34).

Buz (2004) “Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul: Mültecilik” Başlıklı yaptığı araştırmada mültecilerin barınması ile ilgili karşılaştıkları zorlukların yüksek düzeyde olduğu, kurumsal desteğin yeterince olmadığı, bazen birden fazla ailenin bir arada ve olumsuz yaşam koşullarında yaşamak durumunda kaldıkları belirlenmiştir(5). Denizli İlinde Afgan İşgücüsüyle yapılan bu araştırmada da, Afgan İşgücünden kirada oturanlar daha fazla sorun yaşamaktadır. Bunun birçok farklı nedeni vardır. Bu nedeneler, kira giderlerinin aylık harcamalar içerisinde önemli yer tutması, kiralık ev bulma konusunda yaşanan zorluklar ve kötü koşullara sahip evlere yüksek kiralar istenmesiyle ilgilidir. Ayrıca Orman (2019) tarafından mültecilerle ilgili yapılan araştırmada, koruma kampları dışında genellikle hijyen ve temizlik açısından sorunlu, kalabalık ev ortamlarında mültecilerin yaşadıkları belirtilmiştir. Ayrıca yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle genellikle apartman dairelerinin bodrum katları ya da barınma için yeterince elverişli olmayan bina bölümlerinde yaşamak durumunda kaldıkları görülmektedir. Bu şartlarda yaşamak durumunda kalan mültecilerin, evlere içerisinde yeterli eşya bulunmayıp genellikle komşuların yardımını ile bu eşyalar tedarik edilmektedir (35).Araştırmada elde edilen bulgulara göre, Afgan İşgücünün büyük çoğunluğu kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Kayıt dışı çalışma birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Afgan işgücünün çalışma izni alım süreci hakkındaki görüşleri: çalışma izni alamama, çalışma izni başvurusu yapabilmek için 6 aylık sürenin olması, kimlik belgesinin çalışma izni yerine geçmemesi, ikamet ili dışında çalışma izni alması gibi durumların olduğu belirtilmiştir.

Özpolat (2019), Aydemir (2019) ve TİSK (2015) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları da bu bulguları ve görüşleri desteklemektedir (36- 38). Mültecilerin göç ederek geldikleri ülkede karşılaştıkları başka bir önemli sorun ise çalışma koşulları kaynaklı sorunlardır. Mültecilerden iş bulup çalışma imkanı bulanların birçoğu kaçak işçi olarak, yevmiye usulü ve niteliksiz işçi olarak çalışmaktadır (36). Bununla beraber çalışma izni alma hususunda belli başlı zorluklarla karşı karşıya kalınmaktadır (37). Çalışma izni almanın gerektirdiği bürokratik işlemler ve bu sürecin zorluğu mültecileri kayıt dışı çalışmaya itmektedir. Bununla beraber, genel olarak sosyal güvenceleri olmadan ve kayıt dışı çalışmalarını nedeniyle, mültecilerin genel istihdam durumları tam olarak bilinmemektedir. Kayıt dışı çalışan mültecilerin çalıştıkları işlerin vasıfsızlığı ve kötü koşulları, onların suistimal edilmesine neden olabilmektedir (38).

Savar ve Kedikli (2019) Türkiye’de mülteci ve sığınmacılara sağlanan imkânlar ve uyum sorunlarına ilişkin yaptıkları araştırmada, yasal olarak sağlık ile ilgili sorunlarına çözüm bulunmuş olsa da bu çözümlerin pratikte sorunlarla karşılaştığı, mültecilerin yoğun olduğu bölgelerde işsizlik oranlarının artış gösterdiği, düşük ücretle çalışma ve ücreti zamanında alamama sorunlarıyla karşılaştıkları, işleriyle ilgili yasal güvencelerinin olmadığı, dil ve iletişim sorunlarının yaşandığı, sosyal yardım alan mültecilerin oran olarak yüksek olduğu, eğitim alma durumunda denklik sorunlarının yaşandığı belirtilmiştir (39). Benzer şekilde Topaloğlu ve Özdemir (2020) mültecilerin eğitime erişmeleri sürecinde yaşadıkları sorunlar ve sosyal içerilme beklentilerine ilişkin yaptıkları araştırmada, mültecilerin toplumsal uyum ile ilgili yaşadıkları sorunların şiddet, hor görülme, korku, selamlaşmama, iş vermeme-iş bulamama, düşük ücret verilmesi, dil ve iletişim sorunları, güvenlik ve ekonomik sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir (40). Geyik (2018) Göç ve Afganlar:“İstikrarlı Mülteciler” ile ilgili

yaptığı araştırmada, Afgan İşgücünün göç etmeleri nedeniyle önemli değişimler geçirdikleri, yaşamlarında sosyo kültürel özellikler başta olmak üzere psikolojik ve ekonomik özelliklerde de farklılıklar meydana geldiği, önemli bir kısmının yoksulluk ve savaşlar nedeniyle göç ettikleri belirlenmiştir. Ancak göç etme durumu, Afgan İşgücünün ekonomik sorunlarını çözememiş, sorunlar önemli ölçüde aynen devam etmiştir. Bunun nedeni Afganların ucuz işgücü olarak görülmesi, mültecilere yönelik hem halkın olumsuz bakış açısı hem de devletin politikalarının yetersizliği olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla Afgan İşgücünün yaşadıkları sorunların çözümü için gerekli tedbirlerin ve uygulamaya yön veren düzenlemelerin yetkili birimler tarafından yapılması önemlidir (41). Nitekim Denizli İlindeki Afgan İşgücüsüyle yapılan bu araştırmanın bulgularında da yukarıda bahsedilen çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik gösteren içeriklere ulaşılmıştır. Denizli İlindeki Afgan İşgücüsü de, düşük ücretlerde çalışmakta, ücretlerin ödenmemesi sorunu yaşamaktadır. Dil nedeniyle işyerinde işveren ve diğer çalışanlarla iletişim problemi yaşadıkları belirtmektedirler. Aynı işi yapmalarına karşı daha düşük ücret almaktadırlar. Afganlar iş yerinde sürekli sorunlarla karşılaştıkları için sık sık iş değiştirmek zorunda kaldıklarını ifade etmektedir. Ekonomik açıdan sorun yaşadıkları için kira ödemedeki zorluk yaşadıkları, yeterli gıda alamadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Bu araştırmada düşük ücretlerde çalışan Afgan İşgücüsünün çalışma hayatında daha fazla sorunla karşılaşırken ücretlerin artmasıyla birlikte sorun yaşama düzeylerinde azalma olduğu görülmektedir. ILO (2010) bu sonuçla ilgili olacak şekilde şu önemli konulara işaret etmektedir: Afganistan gibi yoksul ülkelerdeki istihdam fırsatlarının eksikliği nedeniyle iş arayışına dayalı göç, genç nüfus için artan bir geçim stratejisi haline gelmiştir. Uluslararası göç, göçmen işçiler ve aileleri için olumlu bir deneyim olurken aynı zamanda birçoğu gittikleri ülkelerde düşük ücretler, güvenli olmayan çalışma koşulları, sosyal koruma eksikliği, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı gibi olumsuz yaşam koşullarına maruz kalabilmektedirler (42).

Benzer şekilde Farr (2018) Afgan İşgücüsünün yeniden entegrasyonu ile ilgili sorunlara ilişkin yaptığı araştırmada, mültecilerin sosyal uyum, dil problemleri, ekonomik sorunlar, gelecek kaygıları, iş bulamama ve ücretlerin düşük olması gibi sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Ayrıca mültecilerin eğitim hizmetlerinden yeterince faydalanmadıkları belirlenmiştir (43). Kananian, Starck & Stangier (2021) Avrupa'daki Afgan mülteciler için TCMB'nin kültürel uyarlamasına ilişkin yaptıkları araştırmada, mültecilerin kültürel sorunlarla yoğun bir şekilde karşılaştıkları, farklı bölgelerde yaşamak zorunda kalan ve göç eden mültecilerin en önemli sorunlarının barınma, işsizlik ve eğitim sorunları olduğu, bu sorunların ise entegrasyon üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir (44). Akpınar (2017) Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlara yönelik yaptığı araştırmada, göçmenlerin önemli bir kısmından psikolojik, sosyal, ekonomik ve kimlik sorunları yaşadıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda mültecilerin yaşadıkları sorunlar nedeniyle, önemli bir kısmının psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları, eşlerinden ya da yakınlarından ayrılmaları nedeniyle sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunları önemli oranda yaşadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır (45). Barın (2015)'in Türkiye'deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin yaptığı araştırmada, kadınların kamplarda ya da dışarıda olması fark etmeksizin önemli sorunlar yaşadıkları, işsizlik ve eğitim sorunları ile birlikte sosyo kültürel uyum sorunları yaşadıkları, kadınların ekonomik sorunlar ve barınma problemleri nedeniyle Türkiye'de evlilik yapmak zorunda kaldıkları, dil sorunları yaşadıkları ve zaman zaman ayrımcılıkla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bu sorunların çözümü

için hem mültecilerin hem de Türkiye’de ilgili kurumların bilgilendirilmesinin önemli olduğu söylenebilir (46). Cenkci ve Nazik (2018)’in sığınmacı ve mülteci kadınların yaşadığı sorunlar ve sunulan sağlık hizmetlerine ilişkin yaptıkları araştırmada, mültecilerin yaşadıkları en önemli sorunların sağlık hizmetlerine erişim sorunları, maddi yetersizlikler, iletişim sorunları ve psiko-sosyal sorunlar olduğu ifade edilmiştir (47). Denizli İlinde çalışan Afgan İşgücünde de yukarıdaki sonuçlara benzer olacak şekilde; ayrımcılığa uğradıkları, Afganlı oldukları için iş verilmediği, işyerinde mobbinge maruz kaldıkları, sözlü ve fiziksel şiddete uğradıkları, çalışırken stres ve motivasyon sorunu yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamadıkları, sosyal ve kültürel uyum sorunu yaşadıkları sonucuna da ulaşılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2021 yılında Denizli ilinde yaşayan ve işçi olarak çalışan Afgan İşgücünün, çalışma hayatında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri ile sınırlıdır. Araştırma bulgularına ilişkin yorumların genellenebilirliği, örnekleme sınırlıdır. Verilerin değerlendirilmesi, “Mültecilerin İş Yaşamına İlişkin Yaşadığı Sorunları Belirlemeye Yönelik Ölçek” ve ayrıca bilgi elde etme amaçlı hazırlanan “soru kağıdı” kullanılarak elde edilen veriler ile sınırlıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, Denizli ilinde yaşayan Afgan İşgücünün çalışma şartlarını belirlemek ve çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda yapılan araştırmaya dayalı, ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir:

1.Afgan işgücünün yaşadıkları sorunlar; İşsizlik, düşük ücretlerde çalışma, kira ödeyememe, maaşlarını zamanında alamama, yeterli gıda alamama, dışlanma, fiziksel şiddet, ayrımcılık, yeterli eğitim alamama, sosyal ve kültürel adaptasyon, motivasyonsuzluk, çalışma izni alma sorunu, diğer çalışanlarla eşit haklara sahip olmama (ayrımcılık), Türkçe okuma yazma kurslarının olmaması şeklindedir. 2.Afgan işgücünün yaşadıkları sorunlar yaş değişkenine göre farklılık göstermemektedir. 3.Cinsiyet açısından erkek veya kadın fark etmeksizin mültecilerin çalışma, Afganlıların çalışma izni alma/alamama, fazla çalışma, ücret alamama, düşük ücretli çalışma, işsizlik, kira ödeyememe, barınma, gıda malzemeleri edinme, ayrımcılık, mobbing, dışlanma, psikolojik ve fiziksel şiddet gibi sorunları yaşamaları bakımından benzerlik gösterdiği söylenebilir. 4.Medeni durumunun bekar, evli veya dul olması fark etmeksizin kişilerin çalışma izni alma/alamama, fazla çalışma, ücret alamama, düşük ücretli çalışma, işsizlik, kira ödeyememe, barınma, gıda malzemeleri edinme, ayrımcılık, mobbing, dışlanma, psikolojik ve fiziksel şiddet gibi sorunları yaşamaları bakımından benzerlik gösterdiği söylenebilir. 5.Eğitim düzeyi daha düşük olan Afganlıların yaşadıkları sorunların daha fazla yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. 6.Afgan işçilerin yaşadıkları sorunları, aylık aile gelir durumuna göre incelediğimizde, çalışma yaşamına ilişkin yaşadıkları sorunlar arasında anlamlı farklılık bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. 7.Gelir düzeyi düşük olan Afganlıların sorun yaşama durumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 8.Yapılan analiz sonucunda mülkiyet durumuna göre farklılık meydana geldiği ve kirada oturan kişilerin daha fazla sorunla karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. 9.Afganlıların yaşadıkları sorunlarda harcama kalemi

değişkenine göre farklılık bulunmamıştır. 10. Afganlıların yaşadıkları sorunlarda yaş, cinsiyet, medeni durum, , harcama kalemi, hane kişi sayısı ve çalışma amacı bakımından anlamlı farklılık meydana gelmediği sonucuna ulaşılmıştır. 11.Türkiye’de bulunma süresi daha fazla olan Afganlıların sorun yaşama durumlarının, daha kısa süre bulunan Afganlılara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 12.Türkiye’de 1 yıl ve altında çalışan Afgan işgücünün sorun yaşama düzeyleri daha uzun süre çalışan Afgan işgücüne göre daha yüksek olduğu analiz sonucunda belirlenmiştir. 13.Afganlıların yaşadıkları sorunlar Türkiye’de çalışma amacına göre farklılık göstermemektedir. Türkiye’de çalışma amacı temel ihtiyaçlarını karşılama ya da Afganistan’da yaşayan yakınları/aile üyelerine para transferi olan Afganlıların çalışma hayatına ilişkin yaşadıkları sorunlar benzerlik göstermektedir. 14.Günlük çalışma süreleri bakımından, 11 saat üzeri çalışan Afganlıların, 7 saat ve altı süreyle çalışan Afganlılara göre, çalışma hayatında daha fazla sorun yaşadıkları söylenebilir. 15.Kayıtlı istihdam olarak çalışan Afganlıların çalışma hayatına ilişkin yaşadıkları sorunların daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda, aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

Afgan İşgücünün önerilerinin hayata geçirilmesi ve yaşadıkları sorunların çözüme kavuşturulması bakımından, başta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığının ortak çalışmalar yapması ve politikalar geliştirmesi büyük önem taşımaktadır.

Afganlılar iş bulma, çalışılan işte ücretleri zamanında alamama ve barınma gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların çözümü için tedbirler alınabilir ve bu gibi dışarıdan göç etmiş işçilere yönelik özel iş alanları ve barınma merkezleri geliştirilebilir.

Türkiye’de bulunma ve çalışma süresi uzun olan Afganlıların daha az sorunla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bunun nedeni, sosyo kültürel uyum düzeyinin artması ile açıklanabilir. Dolayısıyla Afganlıların ülkedeki ilk yerleşimlerinden itibaren, en az 1 yıl süreyle sosyo kültürel uyumlarının sağlanması için özel çalışmaların yapılması önemlidir.

Eğitim düzeyi daha düşük olan mülteciler daha fazla sorunla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla yaşanan sorunların azaltılmasında, eğitim düzeyinin etkili role sahip olduğu söylenebilir. Bu kapsamda mültecilerin eğitimi olmasına yönelik çalışmalar yapılabilir ve eğitim hizmetlerinden faydalanabilmeleri için, isteğe bağlı ya da zorunlu bir şekilde imkanlar oluşturulabilir.

Adaptasyon sorunu yaşayan, toplumdan dışlanan eğitimsiz Afganlıların, ileride suç ve istihdam gibi konularda ciddi sorunlar yaşaması olasıdır. Bu sorunlar, sadece göç edenlerin bireysel veya grupsal sorunları olmayacak, içinde yaşadıkları toplumun da sorunları olacaktır. Adaptasyonun en belirleyici ve etkili yolu ise, dil ve eğitimden geçmektedir. Afganlıların topluma uyumlarını arttırmak için eğitim, dil kursları ve meslek kursları acilen öncelik verilmesi gereken alanlardır. Bu kişilerin Türkçeyi öğrenmeleri topluma uyum süreçlerini kolaylaştıracak ve hızlandıracaktır.

Afgan göçmenlerin yaşadığı sorunların en başında kimlik sorunu gelmektedir. Kimliği olmayan bireyler, kamu hizmetinden ve sosyal yardımlardan faydalanamamakta, hak ve hizmetlere ulaşamamaktadır. Ayrıca kayıtsız Afganların, sağlık hizmetlerinden yararlanmasına dair net bir yasal dayanak bulunmamaktadır. Kimlik konusundaki sorunları ivedilikle giderilmelidir.

Afganların sınır dışı edilmekten korktukları için genel olarak kötü koşullarda çalıştırılmaları, maaşlarının ödenmemesi ve kaçak olarak çalışmaları gibi durumlarda kurumlara başvurmadıkları görülmektedir. Afgan göçmenlere, hakları ve alabileceği hizmetler konusunda eğitim, seminer vb. çalışmalar yapılabilir.

Afgan uyruklu kişiler, kimlik belgelerini aldıktan altı ay sonra çalışma izinlerini çıkarıp çalışabilmektedir. Bu kişiler, çalışma izni çıkaramadığı için iş bulamamakta, bulsa bile kaçak olarak çalıştığı için uzun süren mesailere, düşük ücret verilmesine veya ödemelerin yapılmaması gibi durumlara maruz kalmaktadır. Bu durumun önlenmesi amacıyla, çalışma izni başvuru süresinin kısaltılması gerekmektedir.

Bu araştırma, Denizli'deki Afgan işçiler ile gerçekleştirilmiş olup, farklı bölgelerdeki diğer mülteciler ve yine Afgan İşçilerle çalışmalar yapılabilir. Afganlıların yaşadıkları sorunlara yönelik yapılan bilimsel çalışmalar ve raporlar incelenerek, pratik çözüm yollarının geliştirilmesi önemlidir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, mültecilerin çalışma şartlarını düzenlemeye yönelik çalışmalar yapabilir ve tedbirler alabilir. Ayrıca kayıtsız istihdamın önlenmesi için tedbirler alınarak, çalışma hayatına ilişkin yaşanan sorunların azaltılması sağlanabilir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın uygulanabilmesi ve verilerin toplanabilmesi için Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu (Protokol No: 2021/01)'ndan, yazılı izin alınmıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada yazarların çıkar çatışması durumları yoktur.

KAYNAKLAR

1. UNCHR. (2020). The Refugee Brief. <https://www.unhcr.org/refugeebrief/latest-issues/> (Erişim: 02.01.2020).
2. Önkal, A. (1988). *Hicret*. DİA, C.17, İstanbul: İSAM.
3. Çiçekli, B. (Ed.) (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları
4. Odman, T. (1995). *Mülteci hukuku* (Birinci baskı) Ankara: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
5. Buz, S. (2004). *Zorunlu çıkış zorlu kabul: Mültecilik*. Ankara: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları.
6. Pazarıcı, H. (2003). *Uluslararası hukuk dersleri 2. Kitap* (Beşinci baskı) Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
7. ORSAM. (2014). *Suriye'ye komşu ülkelerde suriyeli mültecilerin durumu: Bulgular, sonuçlar ve öneriler*. Ankara: Orsam.
8. Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of The Statistical Society*, 48(2), 167-235
9. Durmaz, İ. T. (2019). *Türkiye'ye yönelik Afgan göçünde İran etkisi (1979-2018)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam

- Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İSTANBUL.
10. Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
  11. Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi* (Birinci baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
  12. Özyakışır, D. (2013). *Göç: kuram ve bölgesel bir uygulama* (Birinci baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
  13. Şahin Akkaş, M. (2019). *Göçün olumsuz etkilerine karşı algı yönetiminin kullanılması ve Sakarya'daki mülteci/sığınmacı sorunları tespiti*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, SAKARYA.
  14. Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi* (Birinci baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
  15. Güllüpinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
  16. Eraldemir, Z. (2013). *Türkiye'de göç sorunu, göçlerin sosyo-ekonomik yansımaları: İskenderun-Dörtyol örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, HATAY.
  17. Castles S. & Miller, M. C. (1998). *The age of migration: International population movements in the modern world* (Second Edition). New York: The Guilford Press.
  18. Atalay, İ. (1994). *Türkiye coğrafyası* (4. Baskı). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
  19. Karakuş, E. (2006). *Göç olgusu ve eğitime olumsuz etkileri (Sultanbeyli örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, SAKARYA.
  20. Çiçekli, B. (2014). *Yabancılar ve mülteci hukuku* (Altıncı baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
  21. Büyükçalık, E., M. (2015). *Mülteci hukukunun gelişimi ve Türkiye'de mültecilerin sosyal hakları* (Birinci baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
  22. Savar, E. (2016). *Uluslararası ve ulusal hukuki düzenlemeler çerçevesinde mülteci ve sığınmacıların sorunları: Çankırı ili örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, KARABÜK.
  23. Ekşi N. (2008). AIHM kararlarında sığınmacı ve mültecilerin Türkiye'den sınır dışı edilmelerini engelleyen haller. *İstanbul Barosu Dergisi*, 82(6), 2803-2837.
  24. Ergüven, N. S. & Özturanlı, B. (2013). Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1062.
  25. Korkut, L. (2008). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının devletlerin sığınmacıları sınır dışı etme egemen yetkisine etkisi: Türkiye örneği. *Ankara Barosu Dergisi*, 66(4), 20-35.
  26. Kapani, M. (2011). *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları* (Dördüncü baskı) İstanbul: Bilgi Yayınevi.
  27. Duruel, M. (2017). Suriyeli sığınmacıların Türk emek piyasasına etkileri fırsatlar ve tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 207-222.
  28. Ekşi, N. (2014). *Yabancılar ve uluslararası koruma hukuku*, (İkinci baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
  29. Baykal, C. (2014). Eski bir suç, yeni bir tanım; Mobbing. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 28(4), 29.
  30. İsaoglu, A. (2019). *Mülteci hareketleri ve iş gücü piyasası ilişkisi: Van ili örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, VAN.
  31. Kocadaş, B. (2021). Suriyeli sığınmacıların Türk toplum yapısına uyum sürecinde yaşadıkları sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Sosyolojik Düşün*, 6(1), 19-42.
  32. Özensoy, A. U. (2021). Muş'ta sığınmacıların yaşadıkları sorunlar, çözüm yolları,

- sosyal ve ekonomik hayata entegrasyonları. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 56(3), 1596-1613.
33. Doğan, Y. (2019). Trabzon’da yaşayan Afganistan uyruklu sığınmacıların göç deneyimleri ve sorunları. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 5(7), 11-25-29.
  34. Akdeniz, Y. (2018). *Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci öğrencilerin uyum sorunları: Şanlıurfa ili örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, SAKARYA.
  35. Orman, D. (2019). *Geçici koruma statüsünde olan sığınmacı çocukların sosyal hizmet bağlamında karşılaştıkları güçlükler, sorunlar ve gereksinimleri: Mardin-İzmir il örnekleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İSTANBUL.
  36. Özpolat, C. (2019). *Suriyeliler’in entegrasyonu: Şanlıurfa örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, BOLU.
  37. Aydemir, A. S. (2019). *Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları sosyo-ekonomik sorunların çözümüne yönelik sosyal politikalar: Kocaeli ili örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. YALOVA.
  38. TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) (2015). Türk iş dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler konusundaki görüş, beklenti ve önerileri raporu. <http://tisk.org.tr/turk-isdunyasinin-suriyelilere-bakisi-ilk-kez-arastirildi/> (Erişim: 15.03.2022).
  39. Savar, E., & Kedikli, U. (2019). Türkiye’de mülteci ve sığınmacılara sağlanan imkânlar ve uyum sorunları: Çankırı örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), 1119-1142.
  40. Topaloğlu, H., & Özdemir, M. (2020). Mültecilerin eğitime erişimleri sürecinde yaşadıkları sorunlar ve sosyal içerilme beklentileri. *Electronic Turkish Studies*, 15(3).
  41. Geyik, S. (2018). Göç ve Afganlar: “İstikrarlı Mülteciler”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
  42. International Labour Office (ILO). (2010). *International Labour Migration: A Rights-Based Approach*. Geneva.
  43. Farr, G. M. (2018). Problems with the reintegration of Afghan refugees. *E-International Relations*.
  44. Kananian, S., Starck, A., & Stangier, U. (2021). Cultural adaptation of CBT for Afghan refugees in Europe: A retrospective evaluation. *Clinical Psychology in Europe*, 3, 1-11.
  45. Akpınar, T. (2017). Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 16-29.
  46. Barın, H. (2015). Türkiye’deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 10-56.
  47. Cenkci, Z., & Nazik, E. (2018). Sığınmacı ve mülteci kadınların yaşadığı sorunlar ve sunulan sağlık hizmetleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(4), 293-299.